

SEVİL XƏLİLOVA
LEYLA İBRAHİMOVA
AzTU
sevil,leyla.@.mail.ru.

**XARİCİ DİLLƏRİN TƏDRİSİ PROSESİNDƏ PREORATİV-
KOMMUNİKATİV METODDAN İSTİFADƏ EDİLMƏSİ VƏ
TƏTBİQİ MƏSƏLƏSİNƏ DAİR
(Alman dili materialları əsasında)**

Açar sözlər : Alman dili , nitq materialları , kommunikativ metod , bacarıq, vərdişlər.

Key words: communicative method, the German language, speech materials

Ключевые слова : коммуникативный метод , немецкий язык , речевые материалы ,

Xarici dillərin kommunikativ metodla tədris bu gün geniş yayılmış üsuldur. Xüsusilə də qrammatikanın mənimsənilməsində kommunikativ metodun rolu böyükdür. Buna baxmayaraq qrammatikanın öyrənilməsində müxtəlif fikirlər mövcuddur.

Bir çox hallarda qrammatik təlim dörd bacarıqla əlaqələndirilmir və ayrıca təqdim olunur. Əksər hallarda isə qrammatik qaydalar müəllimlər tərəfindən ənənəvi olaraq izah edilir. Belə halda öyrənənlər qaydanı sadəcə əzbərləyir və qaydanı o dərəcə də mənimsəmir. Bu hal “deduktiv təlim” adlanır. Bunun əksi isə “induktiv təlim” adlanır ki , bu halda müəllim müəyyən tapşırıqları öyrənənlərə təqdim edir və onlar qrammatik qaydanı özləri başa düşürlər. Bu halda qrammatik qaydalar daha aydın və yadda qalan olur. Qrammatik qaydanın bir dəfə izahı və bu izahın çoxlu lingvistik terminlərdən ibarət olması öyrənənlər üçün çətinlik yaradır. Buna görə də qrammatik qaydalar dəfələrlə təkrarlanmalı və sadə yolla izah edilməlidir. Qrammatika izah olunarkən ənənəvi üsulla olduğu kimi bütöv halda yox , hər dərs üçün hissələrə bölünmüş halda izah olunmalıdır. Məsələn : əgər mövzu məchul növdədirsə onun bütün zamanlarda ifadəsi bir dərstdə yox , müxtəlif dərslərdə izah edilməlidir. İsimlərin kommunikativ metodla tədrisi məsələsinə baxaq. Peter Bimmel , Bernd Kast , Gerd Neuner-in “Deutschunterricht planen” kitabında müxtəlif cinsli isimlərin Akkusativ halını izah etmək məqsədilə dioloq verilmişdir. Dioloqda Akkusativ halında işlənəcək isimlərin yeri boş saxlanılmışdır. Dil öyrənən tələbə nöqtələrin yerinə ismin Akkusativ halında işlənən müvafiq sözləri seçməlidir. Misalı nəzərdən keçirək

Markieren Sie die Akkusativ – Ergänzung Merle : Papa , kaufst du uns das Eis

Vater : Nein , ich kaufe auch heute kein Eis Merle : Kaufst du mir einen Luftballon ?

Vater : Nein , Merle , ich kaufe dir heute auch keinen Luftballon.

Chris : Gebt ihr mir mal eine Schachtel Zigaretten ?

Merle : Ich gebe ihm das Feuerzeug ! Vater : Chris ! Du gibst ihr jetzt sofort das Feuerzeug zurück ! Merle : Kaufst du uns Überraschungseier Der Vater kauft ihnen keinen Süßigkeiten. Birinci cümlədə orta cinsli isim qeyri-müəyyən artiklla (ein Eis) , ikinci cümlədə isə inkarda (kein Eis) üçüncü cümlədə kişi cinsli isim qeyri-müəyyən artiklla (einen Luftballon) dördüncü cümlədə isə inkarda (keinen Luftballon) işlənmişdir.

Tangram 1-4 kitabında isimlərin təkdə və cəmdə hallanması aşağıdakı kimi vermişdir :

Singular Plural

Ich suche einen Sessel. Bitte, die Sessel sind hier

Ich suche einen Computer. Computer? Wir haben keine Computer.

Ich möchte einen Topf. Ich habe da ein Angebot: 6 Töpfe für 49 Euro

Ich suche eine Waschmaschine. Wir möchten viele Waschmaschinen.

Hast du ein Fahrrad? Eins? Ich habe drei Fahrräder.

Das Sofa ist zu teuer. Haben Sie noch andere Sofas?

Gördüyümüz kimi bu çalışmada isim təkdə və cəmdə işlənmişdir. Burada einen Sessel , einen Computer , einen Topf , eine Waschmaschine , ein Fahrrad , das Sofa isimləri işlənmişdir. Bu isimlərin təkdə və cəmdə hallanması məsələsi çalışmanın əsas məqsədidir. Burada kommunikativ dil təliminin həm də informativlik , ünsiyyət funksiyasını görürük.

İndi isə kommunikativ metodla isimlərin qeyri-müəyyən artiklla hallanmasına aid başqa misala keçək :

Unbestimmter Artikel

Wir suchen einen Tisch Tische finden Sie im ersten Stock

Ich suche ein Fahrrad. Fahrräder finden Sie in der Sportabteilung.

Ich suche eine Lampe. Tut mir Leid, wir haben keine Lampen.

Wo gibt es Teppiche? Teppiche finden Sie ganz da hinten.

Bu nümunədə qeyri-müəyyən artikllar təkdə cəmdə işlənmişdir. İkinci sütunda gördüyümüz kimi isimlər artiklla işlənməmişdir. Çünki qeyri-müəyyən artiklların cəmi yoxdur.

İsmlər həm də söz önləri ilə işlənir. Söz önlərinə uyğun olaraq smin halları dəyişir. Zavyalova və İlina “Deutsch” kitabında bunu aşağıdakı misallarla vermişdir :

1. Er geht um 9 Uhr aus Haus. 2. Er wohnt hier zusammen mit sein Freund Hans. 3. Ich gehe zu mein Schwester. 4. Ihr fahrt heute

mit d... Strassenbahn zu Arbeit. 5.Der Brief kommt von d.... Grossmutter. 6.Ich bin schon seit ein Woche hier. 7.Sie geht ihr Vater entgegen. 8. Nach d.... Unterricht fahre ich nach Hause. 9.Meine Wohnung liegt d.... Bahnhof gegenüber. 10.Ich gehe mit mein Tante zu Besuch. 11.Euer Haus steht unser Haus gegenüber. 12.Mein Bruder wohnt bei ein Kollegen. 13.Wir gehen zusammen zu Bahnhof. 14.Haben Sie schon einen Brief von Ihr Eltern?-Nein , ich habe noch keinen Brief von mein Eltern. 15.Ist der Weg von d.... Puschinplatz bis zu Universität weit? (2, S-51)

Bu çalışmada verilən söz önlərindən sonra ismin Dativ halı işlənməlidir. Tələbələr nöqtələrin yerində ismi Dativ halında qoymalıdırlar.

İndi isə öz önlərinin isimlərin Akkusativ halı ilə işlənməsinə baxaq.

1.Ich danke meinem freund für Geschenk. 2.Die Kinder durch Wald. 3.Um Haus wachsen Blumen. 4.Was sagst du gegen Meinung ? 5.Sie gingen Fluss entlang.

Bu çalışmada tələbələr nöqtə qoyulan yerlərə Akkusativ halı qoymalıdır.Bir qrup söz önləri vardır ki , bu söz önlərindən sonra ismin Genetiv halı işlənməlidir. Bunu aşağıdakı misallarda aydın görə bilərik :

1.Während Stunde übersetzen wir deutsche Texte. 2. Statt Buches nehme ich ein Heft. 3.Unsere Universität befindet sich unweit Post. 4.Wegen schlechten Wetters gehen wir nicht spazieren. Aşağıdakı çalışmada tələbələr söz önlərindən hansı halın işlənməsini dəqiq bilməlidir.

Ich parke mein Auto unter Brücke. Es stehen schon viele Autos neben _____ Brücke. Auch unter Baum steht ein Auto. Das Schiff fährt in _ Fluss. Das Grillfest findet hinter Haus statt. Vor Kirche steht ein Brunnen. Die Antenne befindet sich **über** Dach. Neben _Schule sthet die Turnhalle. Unter Halle ist ein Gymnastikraum. Die Parkplätze sind vor Halle. Die Tafel im Klassenzimmer hängt Wand. Die Schultasche liegt _____ _Tisch. Jeder Schüler sitzt Bank. Eine Schülerin sitzt vor Lehrer. Die Lampe hängt an _____ Decke. Die Schulschränke sind an Wand angebracht. Der Verkauf von Brötchen findet _ Raum des Hausmeisters statt. In der Pause spielen alle Kinder auf Pausenhof. Das lineal liegt unter Stuhl auf Fubboden. Die Schülerin steht an Tafel und neben Lehrer. Die Plakate hängen an Wand. Deine Schulsachen befinden sich leider noch in Schultasche.

Bu çalışmada həm dativ , həm də Akkusativ halını tələb edən söz önləri istifadə olunmuşdur.

Bu çalışmada isə tələbə həm söz önü , həm də artıqlı düzgün yerində işlətməlidir.

Yuxarıda göstərilən misallar müəllim və tələbənin qarşılıqlı kommunikatib bacarıqlarına əsaslanır. Belə ki , müəllim belə çalışmalar ,

dialoglar vasitəsilə tələbələrdə müsbət motivasiya yaradır, şagirdlərin yaradıcı və texniki bacarıqlarının inkişafına kömək edir. Bildiyimiz kimi kommunikasiyaya xidmət edən təlim materiallarının 2 növü vardır:

Məzmun əsaslı və ya mətn əsaslı olur. 1) Tapşırıq əsaslı; 2) Realilər, yəni həyatdan götürülənlər. Yuxarıda göstərilən misallar tapşırıq əsaslı təlim materiallarına aiddir. Tapşırıq əsaslı təlim materialları tələbə intoreksiyasına aiddir. Burada öyrənənlər cütlü şəkildə kommunikasiyanı tətbiq edirlər. Belə materiallar öyrənməni konkret və mənalı edir.

Rıçardsa görə belə tapşırıqlar öyrənlərə informasiya boşluğunu doldurmağa və ya problemin həllində öyrənmə resurslarının köməyini vurğulamağı özündə ehtibə edir.

Ədəbiyyat

1) Arif Əsədov “Xarici dillərdə şifahi nitq bacarıq və vərdişlərin inkişaf etdirilməsi yolları” (Xarici dillərin tədrisinin actual problemləri S. 4-7 Bakı 2014)

2) Deutschunterricht planen. Berlin. 1998.

3) Sevinc Musayeva “Təlim metodları dövrün tələbələrinə uyğun olmalıdır” (Respublika elmi – praktik konfransının materialları S. 27-28 Bakı 2011)

4) Nigar Babayeva “Tədrisin ilk mərhələsində şagirdlərə almanca danışığın öyrədilməsi yollarına dair” (Xarici dillərin tədrisinin actual problemləri S. 87 – 89 Bakı 2014)

**С.Халилова,
Л.Ибрагимова**

Немецкие существительные коммуникативные методы обучения

Резюме

При обучении иностранных языков коммуникативным методом является организация интерактивной деятельностью. Коммуникативный метод обучения иностранным языкам является методом широко используется сегодня. Коммуникативный метод имеет много функций. В общем, коммуникативный метод обучения существительных распространенных. Коммуникативный подход к обучению всех категорий моей работы возможно. Грамматические правила лингвистических терминов один раз объяснения и такое объяснения многих трудностей для учащихся. Поэтому, во много раз повто-

ряющиеся грамматические правила должны быть объяснены и простым способом.

При описании целое как более традиционные методы грамматики, но разделены на секции для каждого курса будет объяснено.

Например, если субъект в любое время, чтобы использовать его на уроке неизвестно, но должны интерпретироваться в разных классах. Примеры преподавателей и студентов на основе взаимных навыков общения.

**S.Xalilova,
L.Ibraguimova**

German nouns communicative teaching methods

Summary

The communicative approach to teaching all categories of my work possible. Grammatical rules linguistic terms once explanation and this explanation of many of the difficulties for learners.

Therefore, many times repeated grammatical rules must be explained and simple way. When describing the whole as more traditional methods of grammar, but divided into sections for each course will be explained. For example, if the subject at all times to use it in a lesson unknown, but should be interpreted in different classes. Examples teachers and students based on mutual communication skills.

In such exercises, which creates positive motivation in students through dialogues, creative and technical skills to contribute to the development of the students.

The presented article is dedicated to the available vocabulary of synonyms in the German and Azerbaijani languages. Firstly, it is informed about synonyms and then it is spoken about their types. In both languages there are two types of synonyms: original and relative synonyms. There are also two types of relative synonyms: stylistic and ideographic synonyms. Samples for relative synonyms are Ufer-Strand-Küste-Kai and samples for textual synonyms are ledig-frei-losunverheiratet. Information about the publication of the vocabulary of synonyms in both languages is also given in the presented article.

**Rəyçi : Elmira Ağahüseynova
Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent.**